

A festészet értelmezésmódjai

„Darts. Idő. Jelen. Múlt. Jövő. ‘Történelem-fosztás’. Változás kettőssége. Koncentrikus körök. Ping-pong.”. Ezek a szavak, szóösszetételek adtak kiindulópontot 2016. február 25-én a Fugába igyekvőknek. Ekkor nyílt meg ugyanis Dorsánszki Adrienn, Révész László László és Christian Zillner első közös, Eközben című kiállítása.

Alig egy héttel a pénteki kiállítás előtt egy e-mailt kapok, amin három művész kiállítására invitálnak. A fenti szavakkal, és a lenti leírással igyekeznek a figyelmemet – ahogy sok más címzettét is – felkelteni. Mármint egy megkapó, bár kicsit közhelyen alapuló koncepcióval, ami túl konkrét ahhoz, hogy fel ne vetődjön bennem a kérdés, mennyire lesz ezek után egyszerű a három kiállítónak, ennyire határolt térben mozognia.

Szerencsés helyzetben, a művek voltak az alapkövek, és tekintve, hogy hasonló témára épülnek, egyszerre hoztak össze három teljesen különböző művészt, és adtak egy nyilvánvaló szöveggörnyezetet önmaguknak. Szerencsétlen esetben pedig volt egy jól hangzó, angolul különösen az elmémesedése miatt humoros hangzású cím, amihez három, teljesen külön utakat járó művész próbált meg képeket társítani, alárendelni. Nehéz ezt biztosan megmondani, de a három képet és a hosszú leírást nézve, inkább ez utóbbit éreztem igaznak.

Szinte minden az idő körül forog, valahogy úgy alakult a kozmosz, hogy úgy érezzük, ott akarunk és ott kell lennünk mindenhol, és ráadásul egyszerre és mindenütt. Környezetünk vagy éppenséggel saját magunk által rá vagyunk kényszerítve, hogy folyton-folyvást az telefonunkra tekintgessünk. Az emberek ebben az univerzumban máshogy viszonyulnak a jelenhez, másként érzékelik a múltat, máshogy tekintenek a jövőre és mást remélnék tőle. A kiállítás fő vezérfonala is az idő értelmezése köré tekeredik fel. Erre utal a kiállítás címe is: Meantime, Zwischenzeit, Eközben. A kiállított alkotásokon keresztül megismerhetjük a három művész három különböző értelmezését az időről. Ezek által nyer értelmet a darts és az idő egymáshoz kötődő kapcsolata Dorsánszki alkotásaiban, Révésznél az idősíkok keveredése és az emberi jelenlét kettőssége, valamint Zillnernél a “történelem-fosztás” gondolata.

Éppen emiatt nem érkezem, olyan lelkesen a helyszínre, bár hamar rájövök, hogy fölösleges kitanom az előítéleteim mellett, mert az Eközben című kiállítás valóban rejteget és feszeget művészeti mélységeket. Igaz, nincs a kiállított művek között konkrét kohézió se stílust tekintve, se tartalmilag, így fölösleges a párhuzamot keresni, vagy az idő motívumának kontextusában szemlélni a képeket.

Ha választani lehetne, akkor mégis Dorsánszky Adrienn képei illettek leginkább e motívumkörnyezetbe. Képein egy hatalmas darts tábla jelenik meg, amiken különböző nagyságú, sokszor a kép keretéből kilógó darts nyilak lógnak lefelé. A darts és az idő

könnyen összefüggésbe hozható a megfelelő szóasszociációkkal, mint például az időzítés, pontosság, a helyes pillanatok megtalálása –, ami segíti a biztos elindulást és a nyugodt megérkezést. A nyilak méretének váltakozása pedig növeli vagy éppen csökkentheti a bizonytalanságot. Ebből a nézőpontból nézve, a folyamatosan a tábla mellé zuhanó nyilak egy erősen pesszimista, de érdekes felvetést adnak az időértelmezéshez.

Révész László László képei leginkább az 1960-70-es évekbeli plakátok, illetve a Júlia könyvek hangulatát idézik. Mindezt – valószínűleg következetesen –, egy kezdetleges művészi ábrázolásmóddal megjelenítve. Minden kép háttérében felfedezhető homályosan egy-egy logó, ami akár egy konkrét márkát is jelölhet, mint például az Orion rádió esetében. A kontúrok és a színezési technika elnagyoltsága viszont számomra nem adott semmilyen támpontot az értelmezésükben.

Christian Zillner tájképei voltak azok, amik még egymáshoz képest sem mutattak teljes összhangot. A víz vagy az épületek kerültek rajtuk középpontba, így sem az emberek, sem más viszonyítási pont nem adott rajtuk fogódzót akárcsak a múlt-jelen-jövő vezérfonalához. Ezek a képek lógtak ki leginkább a sorból, mégis azt kell írnom, hogy e képek között találtam néhányat, amik igazán lekötötték a figyelmemet, és úgy éreztem, hogy rejtenek magukban lehetőséget és kalandokat a kutató szemeknek. Viszont, mivel akkor és a mai napig igyekszem ezeket a képeket a történelemfosztás gondolatából levezetni, minden definiálási szándékom és próbálkozásom meddőnek vagy fölöslegesnek tűnik.

A megnyitóbeszédet Erich Klein, filozófus, író tartotta. Az időről itt sem esett szó, pedig egy filozófusnak úgy gondoltam ez a motívum megragadja majd a fantáziáját; ahogy nem esett szó a szerzőkről, vagy a művekről sem, annál is inkább a művészetről és annak értelmezéséről.

Klein egy megkapó hasonlaltal indít, Gertrud Stein gondolataiból levezetve a művészetet csomókhoz hasonlítja, amelyeknek értelmezése attól függ, hogy hogyan bontjuk szét, vagy húzzuk szorosabbra őket. Ha igazán feszesre húzunk egy ilyen csomót, akkor egyszer csak belül találjuk önmagunkat. Ezt Klein, azért tartja különösen fontosnak, mert véleménye szerint, ezzel, vagy hasonló technikákkal fontos átlépnünk a képzőművészeti alkotások határain. A művészeti behatárolatlanságot, először Caspar David Friedrich: Monk by the Sea 1808-as festménye előtt állva érezte. A kép előtt állva egy pillanatra elveszítette a valóságérzetét, ami segített neki egy nagyobb, erősebb hatás elérésében és a festmény biztosabb értelmezésében.

Ez volt Klein első konklúziója: a határok megépítésének vagy ledöntésének a fontossága értelmezéskor. Ezt igyekezett hangsúlyozni Roland Barthes, akinek irodalomelméleti munkáiban egyébként is fontos szerepet játszik a szerzőtől való eltávolodás fontossága, és a feltételezett körülmények, korábban értelmezést-segítő tényezők elvetése (mint a nem, a kor, a bármilyen nemű hovatartozás, stb.) A Világoskamra című művében megfogalmazott gondolataival a képzőművészetekkel szembeni befogadói magatartást – főként a fotográfia

példáin bemutatva – próbálta meg pontosan körülírni, bár mindez ugyanúgy értelmezhető irodalmi szinten is. Két fogalmat alkotott meg ennek segítségével: a punctumot és a stúdiumot. Stúdiumként említi azt a fajta közepes intenzitású érzelmi állapotot, amit egy képzőművészeti alkotás képes az emberből kiváltani. Ebből az állapotból tör ki a punctum, ami anélkül hat az emberre, hogy keresnie kéne egy fogódzót a képen. A punctum egy villanásnyi idő alatt ragadja meg az embert, és mint egy nyíl, hirtelen sebzi meg, amit később sem fog elfelejteni. Ez utóbbi az, ami a ritkább, és egyben az, amire megéri rátalálni bármilyen alkotásban.

A második fontos következtetés majdnem az első gyökeres ellentéte. Az értelmezői folyamatot időbeliségében vizsgálja és kijelenti, hogy amiként gyerekként is lépcsőről lépésre tapasztalunk meg dolgokat, úgy művészetileg is lépcsőről, lépésre alakul ki bennünk egy bizonyos kép egy adott alkotásról. A példa kedvéért elmeséli, hogy hány találkozás, és benyomás volt szükséges számára, hogy Magyarországról kialakuljon benne egy kép, és ne csak fogalmi szinten létezzen számára. Ez a folyamat vezetett ahhoz, hogy a kiállításon szereplő képeket képes úgy szemlélni, mint magyar alkotásokat, felállítva értelmezésük mögé az összes eddigi benyomását –, amivel éppen az ellenkezőjét éri el a korábbi eszmefuttatásának, és egy szükségtelen fogalmi sík alapján határol.

Én úgy érzem, ki szabad szakítani ezeket a képeket az idő szimbólumrendszeréből, sőt ki is kell. Bár egyébként is, ki mondhatná meg, hol az a pont, amire már nem hat az az idő szimbólumrendszere (“minden az idő körül forog”). Aki a Fugába tart az Eközben című kiállításra, inkább Klein első “intelmeit” vegye figyelembe! Felejtse el mindenféle előzetes értelmezési módot, és hagyatkozzon a saját benyomásaira! Aztán eldől, hogy egy punktummal, egy stúdiummal találkozik vagy marad közömbös.